

Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Καποδιστριακό» του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (1-16 Μαΐου 2010, αριθμός φύλου 161-162, σσ. 8-9)

Βοτανικός Κήπος Διομήδους: ένας βοτανικός κήπος από ένα γενεαλογικό δένδρο

Σοφία Θ. Ριζοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Βιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό

Πανεπιστήμιο Αθηνών (srhizop@biol.uoa.gr)

Διαβαίνοντας από την Ιερά οδό, αξίζει να προσέξετε μετά τον αριθμό 401 μια εσοχή, περιποιημένη με την απλότητα της λαξευμένης πέτρας. Εκεί βρίσκεται η είσοδος στο Βοτανικό Κήπο «Ιουλίας & Αλεξάνδρου Διομήδους», όπου ζουν περισσότερα από 3.000 είδη φυτών. Πρόκειται για τον μεγαλύτερο Βοτανικό Κήπο της Ελλάδας που καταλαμβάνει έκταση 1.860 στρεμμάτων στην περιοχή του Χαϊδαρίου, εκ των οποίων 200 στρέμματα έχουν διαμορφωθεί σε χώρους καλλιέργειας και ανάπτυξης φυτών.

Ο Βοτανικός Κήπος Διομήδους συμβάλλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας των φυτών, διατυπώνει μια αναδιάταξη του τοπίου στην άκρη της πόλης και αποτελεί πνεύμονα πρασίνου για τη Δυτική Αττική. Στους σκοπούς της λειτουργίας του περιλαμβάνεται η προώθηση της επιστημονικής έρευνας με τη μελέτη, την ανάπτυξη και τη διαφύλαξη του πλούτου της Ελληνικής χλωρίδας. Ενθαρρύνεται η υποστήριξη της Πανεπιστημιακής διδασκαλίας, σε θέματα Βοτανικής και Περιβάλλοντος, παρέχεται η ευχέρεια εκπόνησης Διπλωματικών Εργασιών και διευκολύνεται η εκπόνηση Διδακτορικών Διατριβών.

Ο Αλέξανδρος Ν. Διομήδης (1875-1950) ανήκει στους Μεγάλους Ευεργέτες του ΕΚΠΑ. Στα Πρακτικά της 12ης Συνεδρίας της Συγκλήτου του ΕΚΠΑ (12/12/1950) διαβάζουμε πως: «κληροδότησε εις το Πανεπιστήμιο την επί της οδού Ρηγίλλης 18 οικία του, σημαντικό αριθμό χρεογράφων, προς τον σκοπόν και τον ρητόν όρον όπως ιδρυθεί παρά τας Αθήνας Βοτανικός Κήπος φέρων το όνομα Βοτανικός Κήπος Ιουλίας & Αλεξάνδρου Διομήδους, ίνα χρησιμεύσει δια την Πανεπιστημιακήν και άλλην διδασκαλίαν, δι' εργαστηρίων δε και άλλων πειραματισμών εις την διάδοσιν, καλλιέργειαν, ανάπτυξιν και αγάπην των νέων γενεών προς τον κόσμον των φυτών, των δένδρων και των ανθέων».

Ο Βοτανικός Κήπος Ιουλίας & Αλεξάνδρου Διομήδους ανήκει στο ομώνυμο κοινωφελές ίδρυμα που ιδρύθηκε το 1951, με βάση το κληροδότημα που άφησε ο Αλέξανδρος Ν. Διομήδης. Ο κήπος άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 1975, επειδή χρειάστηκε χρόνος για διαδικασίες, τη διαμόρφωση του χώρου, τη φύτευση και την ανάπτυξη φυτών.

Οι πρόγονοι του Αλέξανδρου Διομήδη έζησαν κοντά στη θάλασσα. Οι πιο παλιοί, αποδιωγμένοι κατέβηκαν στο Μοριά από τη Β. Ήπειρο και κυνηγημένοι βγήκαν στις πράσινες ακτές των Σπετσών. Εκεί ρίζωσαν και πρόκοψαν. Το επίθετο της οικογένειας ήταν αρχικά Κυριακός. Στο αρχοντικό των Σπετσών, ο οικοδεσπότης Αναστάσης Κυριακός (1758-1831), προπάππος του Αλέξανδρου Διομήδη, συμμετείχε ενεργά στον αγώνα της εθνικής ανεξαρτησίας (1821) εξοπλίζοντας και διαθέτοντας το ιδιόκτητο πλοίο «Πελεκάνος», το οποίο μετονομάστηκε «Διομήδης».

Ο Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, ανιψιός του Αλέξανδρου Διομήδη, στο βιβλίο του *Μαυρόλυκοι*, αναφέρει πως την ιδέα για το νέο όνομα του πλοίου (Διομήδης) που υιοθετήθηκε και από την οικογένεια, πιθανώς την έδωσε ο Ρήγας Φεραίος. Η ροπή προς την αρχαιότητα και τους προγόνους ενίσχυε το ηθικό, πριν από την επανάσταση του 1821. [Ο Διομήδης ήταν σπουδαίος πολεμιστής, ήρωας του Θηβαϊκού κύκλου, από τη γενιά των Επιγόνων των επτά στρατηγών και προστατευόμενος από τη θεά Αθηνά.]

Ο Γκίκας Διομήδης-Κυριακός (1811-1869), γιος του Αναστάση Κυριακού, παππούς του Αλέξανδρου Διομήδη, διετέλεσε Καθηγητής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπως και ο πατέρας του Νικόλαος. Ο Αλέξανδρος Διομήδης επηρεάστηκε από αυτό το περιβάλλον και σπούδασε Νομικά στο Freiburg, στη Βαϊμάρη και το Βερολίνο. Στον ημερήσιο τύπο της εποχής γράφτηκε πως η διαμονή του στη Γερμανία ενστάλαξε ρομαντικές εξεις στη ψυχή του, αλλά εικάζουμε πως εκεί είδε και περίφημους βοτανικούς κήπους που αποτελούσαν δημοφιλή τόπο συνάντησης.

Πολλοί από την κοινωνία που ανέδειξε τον Αλέξανδρο Διομήδη αναρωτήθηκαν γιατί ο άνθρωπος που η σταδιοδρομία του συνδέθηκε με θέσεις βουλευτή, υπουργού, διοικητή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, του ιδρυτού της Τράπεζας της Ελλάδος, πρωθυπουργού, ιστορικού μελετητή και ακαδημαϊκού, άφησε την περιουσία του για να δημιουργηθεί ένας βοτανικός κήπος; Γιατί άραγε;

Οι βοτανικοί κήποι μπορούν να προσφέρουν πολλά στο κοινωνικό σύνολο, με το πράσινο και τους χώρους αναψυχής. Έχουν ρόλο εκπαιδευτικό. Θεωρούνται ζωντανά μουσεία. Προστατεύουν σπάνια και απειλούμενα με εξαφάνιση φυτά. Συμβάλλουν στην συνειδητοποίηση του κοινού για την σημασία και αξία των φυτών στη ζωή του ανθρώπου. Ευαισθητοποιούν το κοινωνικό σύνολο σχετικά με την προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος. Διαθέτουν ερευνητικά προγράμματα για τη ζωή των φυτών (προέλευση, συστηματική, ανατομία, οικοφυσιολογία, εξέλιξη). Αποτελούν διαχρονική πηγή πληροφοριών

για τους Βοτανικούς, με τις φυτοθήκες και τις τράπεζες σπερμάτων. Διατηρούν τη βιοποικιλότητα. Προσφέρουν θέσεις εργασίας. Αποτελούν αξιοθέατο όμορφο και εύοσμο.

Φαίνεται πως ο πρώτος βοτανικός κήπος με επιστημονικό, ερευνητικό και μορφωτικό χαρακτήρα ιδρύθηκε από τον Αριστοτέλη (4ος αι. π.Χ.), στην περιοχή Κουπόνια (μεταξύ Ιλισίων και Καισαριανής) και είχε εμπλουτιστεί με σπάνια φυτά που έστελνε ο Μέγας Αλέξανδρος στον δάσκαλό του, από την εκστρατεία του. Επιμελητής του κήπου ήταν ο Θεόφραστος που θεωρείται πλέον διεθνώς ως ο πατέρας της Βοτανικής. Σε μικρή απόσταση από τον πρώτο βοτανικό κήπο ήταν το Λύκειο του Αριστοτέλη, στον ελεύθερο χώρο της Ρηγίλλης, δηλαδή απέναντι από το σπίτι του Αλέξανδρου Διομήδη.

Ο Αλέξανδρος Διομήδης πίστευε πως η ανάπτυξη του κλάδου της Βοτανικής ανοίγει πλατύτερο δρόμο στη νέα γενιά για να ασχοληθεί με επαγγέλματα ωφέλιμα και φέρνει σε επαφή την ανθρώπινη σκέψη και δραστηριότητα με την ζωή του φυτικού κόσμου.

Ένα πρωινό βγείτε από τα όρια του οικιστικού περιβάλλοντος και πάτε για μια βόλτα στο Βοτανικό Κήπο Διομήδους. Θα περπατήσετε ανάμεσα στη φροντισμένη διασπορά των φυτών και θα δείτε την ομορφιά τους να ανανεώνει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Μεσογειακού τοπίου. Θα δείτε φυτά θαλαερά, συνυφασμένα με στοιχεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και άλλα πιο εξωτικά από άλλα μέρη της Γης. Φυτά με ονόματα ρομαντικά και ελκυστικά όπως Σέννα η Αλεξανδρινή (*Senna alexandrina*), Πυράκανθα η κόκκινη (*Pyracantha coccinea*), Ελιά η χρυσόφυλλος (*Olea chrysophylla*), Δάφνη του Απόλλωνα (*Laurus nobilis*), Ακακία Κωνσταντινουπόλεως (*Albizia julibrissin*). Ανάμεσα τους ένα από τα αρχαιότερα φυτά του πλανήτη μας, το σύγχρονο των δεινοσαύρων γκίνγκο (*Ginkgo biloba*), ή σαλισβουρία, που φύεται στη γη εδώ και 200.000.00 χρόνια. Θα δείτε αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, ποικιλίες της αμπέλου, κώνειο και βάλσαμο, νούφαρα, μπαμπού, ροδοδάφνες, πολύχρωμες αναρριχώμενες τριανταφυλλιές κ.ά. Θα δείτε την πολύχρονη ομορφιά που δημιουργείται στα υπέργεια τμήματα των φυτών, μέσα από πολύπλοκες διαδικασίες που ξεκινούν –διατηρώντας τη ζωή– από τις ρίζες.

Ο Βοτανικός Κήπος Διομήδους έχει θαυμαστές, φίλους, διοικητική επιτροπή, εργαζόμενους, συνεργάτες και επισκέπτες, τους οποίους ωθεί να συναντηθούν με την ευεξία που προκαλεί η φύση. Είναι ανοιχτός καθημερινά, κατά τις πρωινές ώρες, για το κοινό.

Ευχαριστίες: Στο Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών και τον καθηγητή Κ. Γαβρόγλου, για άμεση πρόσβαση στα αρχεία του ΕΚΠΑ. Στην κα Σ. Δρακωνάκη (Γραφείο Προϊσταμένου Γραμματείας) για την υπόδειξη της θέσης ανάρτησης των προσωπογραφιών της Ιουλίας και του Αλέξανδρου Διομήδη στην παλαιά αίθουσα της Συγκλήτου. Στο Γενικό Γραμματέα του Βοτανικού Κήπου Διομήδους, Καθηγητή Β. Γαλάτη για ενθάρρυνση κατά τη συγγραφή του βιβλίου «*Βοτανικός κήπος Ιουλίας και Αλέξανδρου Διομήδους, από τη νοσταλγία των ανθρώπων στη διαχρονικότητα των φυτών*» (από τις εκδόσεις Δίαυλος, 2007).